

ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยเป็นพลังขับเคลื่อนสู่ไทยแลนด์ ๔.๐
THE CULTURAL AND INTELLECTUAL CAPITAL FLOW INTO THAILAND 4.0

อุทัย ภูคคหิน

Uthai Phukodhin

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอัยเย็ด

E-mail : Philosophy@gmail.com

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศเอกราชที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาอย่างยาวนาน เรามีศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้อย่างมีแบบแผนและงดงาม โดยศิลปวัฒนธรรมของไทยนี้มีความหลากหลายและแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น ทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกายอาหาร วิถีชีวิต และความเชื่อ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะที่บ่งบอกถึงค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนสภาพแวดล้อมของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรือง ไพบูลย์ทางวัฒนธรรมที่แฝงไปด้วยภูมิปัญญา และความเป็นชาติที่มีอารยธรรมเก่าแก่มาช้านาน จนกลายเป็นรากฐานขององค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในด้านต่างๆที่มีคุณค่ายิ่งของชนชาติไทยและเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันงดงามของชาติ วัฒนธรรมถือเป็นเครื่องหล่อหลอม สมาชิกของ

สังคมให้เกิดความผูกพัน สามัคคี และอบรมขัดเกลาให้มีทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมที่สอดคล้องกัน นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังเป็นสิ่งที่มีได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ หากแต่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไปตามยุคสมัย การพัฒนาประเทศไทย ๔.๐ โมเดล เศรษฐกิจใหม่ หรือไทยแลนด์ ๔.๐ มีการพัฒนาวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการวิจัย และพัฒนา แล้วต่อยอดในกลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมาย คือ ๑) กลุ่มอาหาร เกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพ ๒) กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีทางการแพทย์ ๓) กลุ่มเครื่องมือ อุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคุม ๔) กลุ่มดิจิทัล เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและบังคับอุปกรณ์ต่างๆ ปัญญาประดิษฐ์และ เทคโนโลยีสมองกลฝังตัว และ ๕) กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง บทความวิชาการเรื่อง ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ไทยจะเป็นพลังขับเคลื่อนไปสู่ไทยแลนด์ ๔.๐ ได้อย่างไร เป็นการบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีความหลากหลายของไทยไว้เพื่อเป็นหลักฐานมรดกวัฒนธรรมทางภูมิปัญญา อันเป็นการสืบสานและถ่ายทอดไปยังอนุชนรุ่นหลัง เพื่อสร้างความภูมิใจในความเป็นชนชาติไทยตลอดไป

ความหมายของไทยแลนด์ ๔.๐

ไทยแลนด์ ๔.๐ เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญ สามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรงในศตวรรษที่ ๒๑ ได้

ลักษณะของไทยแลนด์ ๔.๐

“ประเทศไทย ๔.๐” เป็นความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรี ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม โดยมีฐานคิดหลัก คือ เปลี่ยนจากการผลิต

สินค้าโภคภัณฑ์ ไปสู่สินค้าเชิงนวัตกรรม เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรมและเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้าไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น

การพัฒนาตามนโยบายไทยแลนด์ ๔.๐

เพื่อให้เกิดผลจริงต้องมีการพัฒนาวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการวิจัยและพัฒนาแล้วต่อยอดในกลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมาย ดังนี้

๑. กลุ่มอาหารเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพ เช่น สร้างเส้นทางธุรกิจใหม่ (New Startups) ด้านเทคโนโลยีการเกษตรเทคโนโลยีอาหาร เป็นต้น

๒. กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพและเทคโนโลยีทางการแพทย์ เช่น พัฒนาเทคโนโลยีสุขภาพ เทคโนโลยีการแพทย์ สปา เป็นต้น

๓. กลุ่มเครื่องมือ อุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคุม เช่น เทคโนโลยีหุ่นยนต์ เป็นต้น

๔. กลุ่มดิจิทัล เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและบังคับอุปกรณ์ต่างๆ ปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีสมองกลฝังตัว เช่น เทคโนโลยีด้าน

การเงิน อุปกรณ์เชื่อมต่อออนไลน์โดยไม่ต้องใช้คน เทคโนโลยีการศึกษา อี-มาร์เก็ตเพลส อี-คอมเมิร์ซ เป็นต้น

๕. กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง เช่น เทคโนโลยีการออกแบบ ธุรกิจไลฟ์สไตล์ เทคโนโลยีการท่องเที่ยว การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ เป็นต้น

การพัฒนาประเทศไทยได้โมเดลประเทศไทย ๔.๐ จะสำเร็จ ต้องใช้แนวทางสานพลังประชารัฐเป็นตัวการขับเคลื่อน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ภาคการเงินการธนาคาร ภาคประชาชน ภาคสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยต่างๆ ร่วมกันระดมความคิด ผนึกกำลังกันขับเคลื่อน ผ่านโครงการ บันทึกความร่วมมือ กิจกรรมหรือ งานวิจัยต่าง ๆ โดยการดำเนินงานของประชารัฐกลุ่มต่างๆ อันได้แก่ กลุ่มที่ ๑ การยกระดับนวัตกรรมและผลิตภัณฑการปรับแก้กฎหมายและกลไกภาครัฐ พัฒนาคัลลเตอร์ภาคอุตสาหกรรมแห่งอนาคต และการดึงดูดการลงทุน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กลุ่มที่ ๒ การพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ กลุ่มที่ ๓ การส่งเสริมการท่องเที่ยวและไมล์การสร้างรายได้ และการกระตุ้นการใช้จ่ายภาครัฐ กลุ่มที่ ๔ การศึกษาพื้นฐานและพัฒนาผู้นำ (โรงเรียนประชา

และกลุ่มที่ ๕ การส่งเสริมการส่งออกและการลงทุนในต่างประเทศ รวมทั้งการส่งเสริมกลุ่ม SMEs และผู้ประกอบการใหม่ (Start Up) ซึ่งแต่ละกลุ่มกำลังวางระบบและกำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนนโยบายอย่างเข้มข้น

กล่าวโดยสรุป กระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศไทยได้ประเทศไทย ๔.๐ มี ๓ ประเด็นที่สำคัญ

๑. เป็นจุดเริ่มต้นของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน อย่างเป็นรูปธรรม

๒. เป็น Reform in Action ที่มี การผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัยและการพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อมๆ กัน

๓. เป็นการผนึกกำลังของทุกภาคส่วนภายใต้แนวคิดประชารัฐ โดยเป็นประชารัฐที่ผนึกกำลังกับเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจ การวิจัยพัฒนา และบุคลากรระดับโลก ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของการ “รู้จักเต็ม รู้จักพอ และรู้จักปัน”

ความหมายของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

วัฒนธรรมเป็นคำที่ได้มาจากการรวมคำ ๒ คำเข้าด้วยกัน คือคำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ความเจริญงอกงามรุ่งเรือง และคำว่า “ธรรม” หมายถึงการ

กระทำหรือข้อปฏิบัติ วัฒนธรรมตามความหมายของคำในภาษาไทยจึงหมายถึงข้อปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๓ ได้ให้ความหมายของ“วัฒนธรรม” ว่า วิธีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีต ประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญา ซึ่งกลุ่มชนและสังคมได้ร่วมสร้างสรรค์ ส่งเสริมปลูกฝังสืบทอด เรียนรู้ ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งด้านจิตใจและวัตถุอย่างสันติสุขและยั่งยืน

วัฒนธรรม จึงหมายถึงทุกสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และยังหมายรวมถึงแบบแผนพฤติกรรมทั้งหมดของสังคมที่สืบทอดมานับตั้งแต่อดีต ผ่านการเรียนรู้ คิดค้นดัดแปลง เพื่อสนองความต้องการและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่โดยมีวิวัฒนาการสืบทอดต่อกันมาอย่างมีแบบแผนเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงในสังคมวิถีชีวิต หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย รวมถึงปัจจัยที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตอันได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค นอกจากนี้วิถีชีวิตยังหมายรวมถึงความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา การประพฤติปฏิบัติ การศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

(กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. ๒๕๕๙. หน้า ๑๑-๑๒)

พ จ น า นุ ก ร ม ฉ บั บ
ราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๕๔๒ (๒๕๔๖, หน้า ๘๒๖) ได้ให้ความหมายของคำว่า ภูมิปัญญาไว้ว่า พื้นความรู้ความสามารถ ภูมิปัญญาหมายถึงทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นแต่ละแห่ง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคน หรือเป็นลักษณะสากลที่หลายถิ่นมีคล้ายกันก็ได้ ภูมิปัญญาชาวบ้านในแต่ละถิ่นเกิดจากการแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติทางสังคมที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญานี้จึงเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและชาวบ้าน เช่น การประกอบพิธีกรรมของชุมชน หรือ ประเพณีการรวมกำลังช่วยกันทำงานใหญ่หลวงเกินวิสัยที่จะทำสำเร็จได้โดยคน เดียวเป็นต้น

ภูมิปัญญา หรือ Wisdom หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ที่นำมาไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไข ปัญหาของมนุษย์ หรือ ภูมิปัญญา คือ พื้นความรู้ของปวงชนในสังคมนั้น ๆ และปวงชนในสังคมยอมรับรู้ เชื่อถือ เข้าใจ ร่วมกัน เรียกว่า ภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสรร ปรุงแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบทอดกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของ

คนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยนี้มีลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่องกวมขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญา มีความเด่นชัดในหลายด้าน เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา (จากรุวรรณ ธรรมวัตติ : ๒๕๔๓)

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Folk Wisdom) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาแห่งชีวิตทำให้สังคมดำรงอยู่ได้มาเป็นเวลานาน เพราะสังคมเปรียบเสมือนมนุษย์ หากไม่มีสอนหรือปัญญาอ่อนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ (ประเวศ วะสี : ๒๕๓๔)

วันเพ็ญ พวงพันธุบุตร (๒๕๔๒ : ๑๐๘) ให้ทัศนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยว่า หมายถึงองค์ความรู้ทั้งหลายที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาของชาติไทย โดยการคิดค้นปรับเปลี่ยนผสมผสานกับความรู้ใหม่ และพัฒนาให้

เหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (๒๕๔๒ : ๒) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ความสามารถของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดกันมานาน เป็นความจริงแท้ของชุมชน เป็นศักยภาพที่จะใช้แก้ปัญหา จัดการปรับตัว เรียนรู้และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข เป็นแก่นของชุมชนที่จรจรความเป็นชาติให้อยู่รอดจากทุกขภัยพิบัติทั้งปวง

จากรุวรรณ ธรรมวัตติ (๒๕๔๓ : ๑) ได้ให้ความหมาย ของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ แบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า แสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคมซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติต่อกันมา ภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรความรู้ก็ได้

ความต่างกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์ความรู้และความสามารถโดยส่วนรวมเป็นที่ยอมรับในระดับชาติ ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้และความสามารถในระดับท้องถิ่นซึ่งมีขอบเขตจำกัดในแต่ละท้องถิ่น เช่น ภาษาไทยเป็นภูมิปัญญาไทย ในขณะที่ภาษาอีสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย

ลักษณะของภูมิปัญญาไทยมีดังนี้

๑. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเป็นทั้งความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม

๒. ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

๓. ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของคน

๔. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว และการเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม

๕. ภูมิปัญญาไทยเป็นพื้นฐานสำคัญในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่างๆ

๖. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะ หรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง

๗. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคม

คุณสมบัติของภูมิปัญญาไทย

ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ อย่างน้อยดังต่อไปนี้

๑. เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพต่างๆ มีผลงานด้านการพัฒนาท้องถิ่นของตน

และได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไปอย่างกว้างขวาง ทั้งยังเป็นผู้ที่ใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาของตนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำรงวิถีชีวิตโดยตลอด

๒. เป็นผู้คงแก่เรียนและหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ผู้ทรงภูมิปัญญาจะเป็นผู้ที่หมั่นศึกษา แสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง เรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ เป็นผู้ลงมือทำ โดยทดลองทำตามที่เรียนมา อีกทั้งลองผิดลองถูก หรือสอบถามจากผู้รู้อื่นๆ จนประสบความสำเร็จ เป็นผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละด้านอย่างชัดเจน เป็นที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงความรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสม นำมาปรับปรุงรับใช้ชุมชนและสังคมอยู่เสมอ

๓. เป็นผู้นำของท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิปัญญาส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่สังคมในแต่ละท้องถิ่นยอมรับให้เป็นผู้นำ ที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ และผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถเป็นผู้นำของท้องถิ่นและช่วยเหลือผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

๔. เป็นผู้ที่สนใจปัญหาของท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิปัญญาล้วนเป็นผู้ที่สนใจปัญหาของท้องถิ่น เอาใจใส่ ศึกษาปัญหาหาทางแก้ไข และช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนของตนและชุมชนใกล้เคียงอย่างไม่ย่อท้อ จนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของสมาชิกและบุคคลทั่วไป

๕. เป็นผู้ขยันหมั่นเพียร ผู้ทรง ภูมิปัญญาเป็นผู้ขยันหมั่นเพียร ลงมือ ทำงานและผลิตผลงานอยู่เสมอ ปรับปรุง และพัฒนาผลงานให้มีคุณภาพมากขึ้นอีก ทั้งมุ่งทำงานของตนอย่างต่อเนื่อง

๖. เป็นนักปกครองและ ประสานประโยชน์ของท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิ ปัญญา นอกจากเป็นผู้ที่ประพฤติตนเป็น คนดี จนเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคล ทั่วไปแล้ว ผลงานที่ท่านทำยังถือว่ามี คุณค่า จึงเป็นผู้ที่มีทั้ง "ครองตน ครองคน และครองงาน" เป็นผู้ประสานประโยชน์ ให้บุคคลเกิดความรัก ความเข้าใจ ความเห็นใจและมีความสามัคคีกัน ซึ่งจะ ทำให้ท้องถิ่นหรือสังคม มีความเจริญ มี คุณภาพชีวิตสูงขึ้นกว่าเดิม

๗. มีความสามารถในการ ถ่ายทอดความรู้เป็นเลิศ เมื่อผู้ทรงภูมิ ปัญญา มีความรู้ความสามารถและ ประสบการณ์เป็นเลิศ มีผลงานที่เป็น ประโยชน์ต่อผู้อื่นและบุคคลทั่วไป ทั้ง ชาวบ้าน นักวิชาการ นักเรียน นิสิต/ นักศึกษา โดยอาจเข้าไปศึกษาหาความรู้ หรือเชิญท่านเหล่านั้นไป เป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้ได้

๘. เป็นผู้มีคู่ครองหรือบริวารดี ผู้ทรงภูมิปัญญาถ้าเป็นคฤหัสถ์จะพบว่า ล้วนมีคู่ครองที่ดีที่คอยสนับสนุน ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ ให้ความร่วมมือใน งานที่ท่านทำช่วยให้ผลิตผลงานที่มีคุณค่า ถ้าเป็นนักบวชไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดต้อง

มีบริวารที่ดีจึงจะสามารถผลิตผลงานที่มี คุณค่าทางศาสนาได้

๙. เป็นผู้ที่มีปัญญารอบรู้และ เชี่ยวชาญจนได้รับการยกย่องว่าเป็น ปราชญ์ ผู้ทรงภูมิปัญญาต้องเป็นผู้มี ปัญญารอบรู้และเชี่ยวชาญ รวมทั้ง สร้างสรรค์ผลงานพิเศษใหม่ๆ ที่เป็น ประโยชน์ต่อสังคมและมนุษยชาติอย่าง ต่อเนื่องอยู่เสมอ

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย

๑. การถ่ายทอดผ่านกิจกรรม ง่ายๆ โดยวิธีที่สนุกสนานดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลอง ทำตัวอย่าง เป็นต้น มักเป็นวิธีเหมาะกับ เด็กที่มีช่วงความสนใจจะยะสั้น มุ่งเน้น เรื่องจริยธรรม

๒. วิธีบอกเล่าโดยตรงหรือ บอกเล่าโดยผ่านพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีสู่ ขวัญ พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมของ ท้องถิ่นต่างๆ เช่น พิธีการบวช พิธีการ แต่งงาน เป็นต้น

๓. การถ่ายทอดในรูปแบบการ บันเทิง ที่สอดแทรกในกระบวนการและ เนื้อหาคำร้องของลิเก ลำตัด โนรา กลอน ลำของภาคอีสาน เป็นต้น คำร้องจะ กล่าวถึงขนบธรรมเนียมท้องถิ่น ประวัติ ท้องถิ่น คติคำสอนต่างๆ

๔. การถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์ อักษร ในอดีตการถ่ายทอดมักเขียนใส่ ใบลาน สมุดข่อย ในปัจจุบันมีการ

ถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น

การส่งเสริมภูมิปัญญาไทย

เนื่องจากภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญดังกล่าวแล้วข้างต้น จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ดำรงอยู่ เพื่อเป็นฐานความรู้ในการผสมผสานกับวิทยาการสากล ดังนี้

๑. ประเทศยกย่อง “ครูภูมิปัญญาไทย” ให้สามารถทำการถ่ายทอดและพัฒนาผลงานของตนได้อย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ โดยจัดระบบเกื้อหนุนและส่งเสริมกระบวนการถ่ายทอด ที่ท่านเหล่านี้ดำเนินการอยู่แล้ว ส่วนหนึ่งและเชื่อมโยงกระบวนการถ่ายทอดของท่าน

๒. จัดให้มีศูนย์ภูมิปัญญาไทย ซึ่งแนวคิดนี้ต้องการให้มีแหล่งสำหรับการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชนนั้นๆ เกิดขึ้น อาจเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญา วัด ศาลาของหมู่บ้าน เวทีชาวบ้าน เป็นต้น เพียงแต่เข้าไปช่วยเสริมเพื่อให้สามารถใช้สถานที่นั้นๆ

๓. จัดตั้งสภาภูมิปัญญาไทย เนื่องจากลักษณะภูมิปัญญาไทยมีความหลากหลายสมดุลกันเป็นองค์รวม หากนำเรื่องภูมิปัญญาไทยเข้าไปไว้ในกระทรวงใดกระทรวงหนึ่งหรือกรมใดกรมหนึ่ง นโยบายของกระทรวงและกรม

นั้นจะเป็นตัวกำหนดกรอบของภูมิปัญญาไทยให้จำกัดอยู่เฉพาะเรื่อง

๔. จัดตั้งกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ด้วยความจำกัดของระบบการจัดสรรเงินงบประมาณจากรัฐบาล ที่มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับและระยะเวลา รวมทั้งสภาวะการณ์ของประเทศมาเป็นตัวตัดสินว่า โครงการ/งานใดควรได้รับงบประมาณเท่าใด และจะได้รับเงินในปีถัดไปหรือไม่ ทำให้การดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาไทยซึ่งต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง

๕. การคุ้มครองลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาไทย เพื่อให้ภูมิปัญญาไทยอันเป็นมรดกทางปัญญาของแผ่นดินได้อยู่คู่กับคนไทย เป็นทุนทางปัญญาในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรม การสงวนและรักษามรดกทางภูมิปัญญาดังกล่าว จึงต้องมีระบบคุ้มครองทรัพย์สินทางภูมิปัญญาเกิดขึ้น

๖. ตั้งสถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและเผยแพร่ภูมิปัญญาไทย การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญมากในการทำงานต่อภาพพจน์และสถานภาพของบุคคล หน่วยงาน/องค์กร/สถาบันต่างๆ การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยนั้นยังเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมาก

๗. การประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญาไทยทั้งในระดับชาติและระดับโลก

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย

๑. การค้นคว้าวิจัย คว้าศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่างๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นมุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

๒. การอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

๓. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

๔. การพัฒนา คว้าริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพ คว้านำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๕. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามีเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์ และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ

๖. ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่าย การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๗. การเผยแพร่ แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

๘. การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้าน ภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่าง เต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณใน ลักษณะต่างๆ

ทุนทางวัฒนธรรมจะเป็นพลังขับเคลื่อน ไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ได้อย่างไร

ทุนในทางเศรษฐศาสตร์ คือ ปัจจัยที่อำนวยความสะดวกในการ ผลิตสินค้าและบริการ ทุนมีหลายรูปแบบ หลายประเภท เป็นมากกว่าเครื่องจักร หรือเงินออม (Financial Capital) ทุน ทางวัฒนธรรมเป็นทุนอีกประเภทหนึ่ง อันเกี่ยวข้องกับคุณค่าความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์ เป็นเสมือนสินทรัพย์ ที่ผ่านการสะสมและฝังตัวจนเกิดเป็น มูลค่า

ด้วยเหตุนี้ เมื่อโลกเคลื่อนเข้าสู่ สังคมฐานความรู้ การประยุกต์และบูรณา การทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ทุนวัฒนธรรมเข้า มามีบทบาทในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น และนำไปสู่ความเกี่ยวข้องกับการเป็น ประเทศไทย ๔.๐ ได้ทั้งทางตรงและ ทางอ้อม

ทางตรง : ทุนวัฒนธรรมช่วย ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

ทุน วัฒนธรรม ทำให้ เกิด มูลค่าเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจาก วัฒนธรรมเป็น

ต้นน้ำ ของ ห่วง โซ่ คุณ ค่า (Value Chain) ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดย เราสามารถนำทุนวัฒนธรรม เช่น เรื่องราว (Story) และเนื้อหา (Content) ของวัฒนธรรม มาสร้างความโดดเด่น ให้กับผลิตภัณฑ์ของตน หรือใช้ทุน วัฒนธรรมสร้างความแตกต่างหรือจุดขาย ให้กับสินค้า เกิดเป็นสินค้าวัฒนธรรมและ ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้าและ บริการดังตัวอย่างของประเทศเกาหลีใต้ที่ สามารถส่งออกวัฒนธรรม ตั้งแต่ความ บันเทิง ไม่ว่าจะเป็นนักร้อง นักแสดง ละคร เพลง รายการโทรทัศน์ จนถึง อาหาร ส่งผลให้เกิดมูลค่าเพิ่มแก่ เศรษฐกิจเกาหลีถึง ๑.๘๗ พันล้าน เหรียญสหรัฐ ในปี ค.ศ.๒๐๐๔ เพิ่มขึ้น เป็น ๕ พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี ค.ศ. ๒๐๑๓ และคาดว่าจะเพิ่มเป็น ๑ หมื่น ล้านเหรียญสหรัฐ ในปี ค.ศ.๒๐๑๗

ทางอ้อม : ทุนวัฒนธรรมอยู่ เบื้องหลังค่านิยม แนวปฏิบัติที่ทำให้ เกิดนวัตกรรม

งานศึกษาจำนวนมากได้อธิบาย อย่างชัดเจนว่า วัฒนธรรม (ในแง่มุมของ ความคิด การปฏิบัติ ความเชื่อและ ค่านิยม) เป็นปัจจัยหนึ่งในหลายปัจจัยที่มี ผลต่อการสร้างนวัตกรรม กล่าวคือ สังคม ที่มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรม สูงนั้น จะมีวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการสร้าง นวัตกรรม

วิ ฒ น ธ ร ร ม ต ัง ก ล ่า ว ประกอบด้วย ความเป็นปัจเจกสูง ความ

ไม่กลัวความไม่แน่นอน ความกล้าเสี่ยง ความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ความสามารถในการมองระยะยาว ขณะที่ความเป็นอำนาจนิยม ตำแหน่งนิยม ชั้นชั้นนิยมจะอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้ คนในสังคมยังมีใจเปิดต่อข้อมูลใหม่ ชอบการเดินทาง มองวิทยาศาสตร์ในด้านบวก และเห็นคุณค่าการศึกษา เป็นต้น

ในทางตรงกัน วัฒนธรรมบางประเภทเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น วัฒนธรรมการอุปถัมภ์เชิงลอบ วัฒนธรรมการลอกเลียนแบบ ซึ่งนับว่าเป็นวัฒนธรรมที่ประเทศไทยมีอยู่ค่อนข้างมาก ในเกือบทุกแวดวงของสังคม ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยทั้งสองวัฒนธรรมข้างต้นจะทำให้คนไม่มุ่งมั่นที่จะพัฒนาประสิทธิภาพ หรือปรับปรุงกระบวนการให้ดีขึ้น และขาดแรงจูงใจในการพัฒนานวัตกรรมในที่สุด

บทสรุป

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือ การปฏิบัติ การเป็นตัวแทนการ แสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุสิ่งประดิษฐ์และพื้นที่ทาง วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่ง ชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจก บุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดก ทางวัฒนธรรมของตน มรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนี้เป็นสิ่งที่ชุมชนและ

กลุ่มชนสร้างขึ้นมาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง ดังนั้น จึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทาง วัฒนธรรม และการคิดสร้างสรรค์ของ มนุษย์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา เป็นสิ่งสะท้อนถึงความสามารถของผู้คน ในท้องถิ่นอันเกิดจากการสั่งสมสติปัญญา ความรู้ที่หลากหลายและการปรับตัว ผสมผสานให้เกิดความกลมกลืนกับ ธรรมชาติ กระบวนการเหล่านี้ได้ผ่านมา หลายชั่วอายุคนจนสืบทอดเป็นวิถีในการ ดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสังคมไทย

ไทยแลนด์ ๔.๐ นับเป็นโมเดล การขับเคลื่อนเศรษฐกิจในยุคนี้ที่ทุกคน ต้องมีส่วนร่วมไปด้วยกัน ช่วยกันผลักดัน ไปพร้อม ๆ กัน สิ่งสำคัญที่สุดในการทำ ให้โมเดลนี้ประสบความสำเร็จก็คือ ต้อง คิดให้มาก คิดให้จบ อ่านให้ขาด ต้องกล้า เปลี่ยนแปลง อย่างก้าวแต่โทษกันเมื่อมี อะไรผิดพลาด เพราะทุกอย่าง เปรียบเสมือนการเร่ยนรู้ ถ้าไม่ เปลี่ยนแปลงก็เหมือนกับเราย่ำอยู่กับที่ ซึ่งเดียวกับโมเดลไทยแลนด์ ๔.๐ นี้ บวก กับพลังของคนในชาติ การเปลี่ยนแปลง จากประเทศกำลังพัฒนาไปสู่ประเทศ พัฒนาแล้ว คงไม่ใช่แค่เรื่องในความฝัน อีกต่อไป

ดังนั้น ประเทศไทยควรให้ความสำคัญมากขึ้นกับการพัฒนาวัฒนธรรมในเชิงปรัชญาความคิดเพราะวิธีที่เราคิด (Thinking) กำหนดสิ่งที่เรารู้ (Knowing) สิ่งที่เราเรารู้กำหนดความเป็นตัวเรา (Being) ความเป็นตัวเรากำหนดวิถี

ชีวิต (Living) วิถีชีวิตกำหนดสิ่งที่เราแสดงออก (Manifesting) ทั้งนี้ เพื่อประเทศไทยจะมีประชาชนที่มีคุณภาพและจะเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๕๙). วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา.
กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (๒๕๔๓). ภูมิปัญญาอีสาน. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- ประเวศ วะสี. (๒๕๓๔). การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- วันเพ็ญ พวงพันธ์บุตร. (๒๕๔๒). พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. ลพบุรี : สถาบันราชภัฏเทพสตรี.
- ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร. (๒๕๔๒). “ภูมิปัญญาไทยพัฒนาไทย,” วารสารวัฒนธรรมไทย.
๓๗(๔) : ๗-๑๗ ; เมษายน-พฤษภาคม.
- เอี่ยม ทองดี. (๒๕๒๗). วัฒนธรรมและภูมิปัญญา. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๖). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ:
นานมี บุคส์พับลิเคชั่นส์.
- <http://www.ipesp.ac.th/learning/thaistory/content1.html> : ความหมายของภูมิ
ปัญญา, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.
- <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=23&chap=1&page=t23-1-infodetail01.html> : ลักษณะของภูมิปัญญาไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๘
เมษายน ๒๕๖๐.
- <https://www.google.co.th/search?q=ลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย>. สืบค้น
เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐
- http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=23&chap=1&page=t23-1_infodetail01.html : คุณสมบัติของภูมิปัญญาไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๘
เมษายน ๒๕๖๐)
- <https://www.it24hrs.com/2017/thailand-4-0> Thailand 4.0 ประเทศไทย ๔.๐ คือ
อะไร (สืบค้น เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๐)